

ПОРУШЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ ТА СУСПІЛЬСТВА ЯК ПІДСТАВА НЕДІЙСНОСТІ ПРАВОЧИНУ

VIOLATION OF INTERESTS OF THE STATE AND SOCIETY AS A REASON OF INVALIDITY OF THE AGREEMENT

Кучер В.О., к.ю.н., доцент, завідувач кафедри
цивільного права та процесу

Львівський державний університет внутрішніх справ

Курило Т.В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри
цивільного права та процесу

Львівський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена дослідженню інституту правочину щодо одного з видів недійсних правочинів – правочину, що порушує публічний порядок. Виокремлено проблеми правового регулювання даного інституту недійсних правочинів.

Відсутність чітких меж уживання термінів «публічний порядок» та «інтереси держави та суспільства» призводить до злиття й отождолення цих понять. У статті розмежовано «публічний порядок» та «інтереси держави та суспільства». Зроблено висновок, що поняття «інтереси держави та суспільства» варто тлумачити в широкому розумінні. Оціночний термін «інтереси держави та суспільства» виконує універсальну заборонну функцію.

Правочини, що порушують інтереси держави та суспільства, неможливо визначити вичерпним переліком у нормативно-правових актах. Під такий недійсний правочин мають підпадати правочини, які порушують публічні нормативно-правові акти: валютне, митне, податкове, антимонопольне й інше публічно-правове законодавство. Тут закріплено основи державного ладу, політичної системи, економічної безпеки держави.

Для визнання правочину таким, що суперечить інтересам держави та суспільства, не вимагається умислу сторін. Умисел сторін недійсного правочину впливає лише на його наслідки, які мають конфіскаційний характер.

На підставі аналізу наукової літератури, нормативно-правової бази і судової практики щодо особливостей нікчемних правочинів, їхніх правових наслідків сформульовано та внесено конкретні пропозиції, спрямовані на вдосконалення чинного цивільного законодавства.

Ключові слова: недійсний правочин, публічний порядок, інтереси держави та суспільства, конфіскація, реституція.

Статья посвящена комплексному исследованию института недействительности сделки, в том числе сделки, которая нарушает публичный порядок. Выделены проблемы правового регулирования данного института недействительности сделок.

Отсутствие четких границ применения терминов «публичный порядок» и «интересы государства и общества» приводит к слиянию и отождествлению этих понятий. В статье разграничены понятия «публичный порядок» и «интересы государства и общества». Сделан вывод о том, что термин «интересы государства и общества» следует толковать в широком смысле. Оценочный термин «интересы государства и общества» выполняет универсальную запретную функцию.

Сделки, нарушающие интересы государства и общества, невозможно определить исчерпывающим перечнем в нормативно-правовых актах. Под такую недействительную сделку должны подпадать сделки, которые нарушают публичные нормативно-правовые акты: валютное, таможенное, налоговое, антимонопольное и прочее публично-правовое законодательство, в котором закреплены основы государственного строя, политической системы, экономической безопасности государства.

Для признания сделки противоречащей интересам государства и общества не требуется умысла сторон. Умысел сторон недействительной сделки влияет только на ее последствия, которые имеют конфискационный характер.

На основании анализа научной литературы, нормативно-правовой базы и судебной практики относительно особенностей ничтожных сделок, их правовых последствий сформулированы и внесены предложения, направленные на совершенствование гражданского законодательства.

Ключевые слова: недействительная сделка, публичный порядок, интересы государства и общества, конфискация, реституция.

The article is devoted to the comprehensive study of the institute of invalid agreements, in particular, agreements which violate public order.

The problems of legal regulation of the institute of void legal actions are singled out.

The absence of the limits to the use of public order and the interests of the state and society leads to the merging and identification of these concepts.

The article defines the public order and the interests of the state and society. It is The estimated term "interests of the state and society" fulfills the universal prohibitive function. Agreements, which violate the interests of the state and society can not be determined by an exhaustive list of normative legal acts. Such invalid acts should include agreements that violate public regulations: currency, customs, tax, antimonopoly and other public-law legislation. It consolidates the foundations of the state system, political system, economic security of the state.

In order to recognize an agreement as contrary to the interests of the state and society, intentional parties are not required. Intention of the parties of invalid agreement affects only its consequences, which have a confiscatory nature.

The article has a number of specific proposals concerning improvement of the civil legislation in force which were created and made on the grounds of analysis of the scientific literature, normative and legal basis and practice of law in regard to peculiarities of void legal actions and their legal effects.

Key words: invalid agreement, public order, interests of state and society, confiscation, restitution.

Постановка проблеми. Однією з умов дійсності правочину є дотримання вимог щодо його змісту. Правочин не може суперечити Цивільному кодексу України (далі – ЦК України), іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам.

Законом України від 2 грудня 2010 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку із

прийняттям Податкового кодексу України» внесено доповнення до ст. 228 ЦК України, яка визначала правові наслідки вчинення правочину, що порушує публічний порядок. Відповідно до внесених у ЦК України змін, стаття доповнена ч. 3, яка передбачає правові наслідки вчинення правочину, що суперечить інтересам держави і суспільства, його моральним засадам. Після внесення

змін стаття стала іменуватися «Правові наслідки вчинення правочину, який порушує публічний порядок, вчинений з метою, що суперечить інтересам держави і суспільства». Вищезазначені зміни були спрямовані на усунення суперечностей між ст. 228 ЦК України, яка оперувала поняттям «публічний порядок», та ст. 208 Господарського кодексу України (далі – ГК України), яка визначає наслідки вчинення господарського зобов'язання з метою, яка завідомо суперечить інтересам держави і суспільства [1, с. 210].

Використовуючи порушення публічного порядку й інтересів держави та суспільства як підстави для недійсності вчиненого правочину, у літературі та цивільному законодавстві іноземних держав критерії застосування цих категорій чітко не визначаються. Відсутність чітких меж застосування публічного порядку й інтересів держави та суспільства призводить до злиття й отождолення цих понять між собою та з такою підставою для недійсності правочину, як порушення норм цивільного законодавства.

Аналіз останніх досліджень. Сьогодні питання недійсності правочинів є предметом багатьох досліджень в українській юридичній науці, зокрема у працях С. Бичкової, О. Дзери, В. Жекова, О. Перова, С. Потопальського, Я. Романюка, О. Семушиної, І. Спасиво-Фатєєвої, Н. Хатнюк та інших. Проте як законодавче регулювання цього питання, так і судово практика розгляду спорів у цій категорії справ зазнають постійних змін, що зумовлює актуальність їх наукових досліджень.

Метою статті є виявлення основних теоретичних та практичних проблем, що виникають під час розгляду недійсних правочинів; дослідження категорії «інтереси держави та суспільства» та визначення правочинів, які підпадають під такі, що порушують інтереси держави та суспільства.

Виклад основних положень. Цивільне та господарське законодавство встановлює таку підставу для недійсності правочину, як порушення інтересів держави та суспільства. Водночас термін «інтереси держави та суспільства» не є новим у законодавстві України, адже він уживався в попередніх кодифікаціях цивільного законодавства, зокрема в Цивільному кодексі Української Радянської Соціалістичної Республіки (далі – УРСР) 1963 р. (ст. 49).

Ст. 208 ГК України містить таку підставу для недійсності господарського зобов'язання, як таке, що вчинено з метою, яка завідомо суперечить інтересам держави і суспільства. Відповідно до зазначеної статті, за наміру в обох сторін – у разі виконання зобов'язання обома сторонами – у дохід держави, за рішенням суду, стягується все одержане ними за зобов'язанням, а в разі виконання зобов'язання однією стороною із другої сторони стягується в дохід держави все одержане нею, а також все належне з неї першій стороні на відшкодування одержаного. За наявності наміру лише в однієї зі сторін усе одержане нею повинно бути повернено другій стороні, а одержане останньою або належне їй на відшкодування виконаного стягується за рішенням суду в дохід держави.

Після внесених 2 грудня 2010 р. змін у цивільне законодавство ст. 228 ЦК України доповнена новим недійсним правочином: правочином, що суперечить інтересам держави і суспільства. Ст. 228 ЦК України фактично містить окремі склади недійсних правочинів: 1) правочин, що порушує публічний порядок; 2) правочин, що суперечить інтересам держави і суспільства; 3) правочин, що суперечить моральним засадам суспільства.

Відповідно до ч. 1 ст. 228 ЦК України, правочин вважається таким, що порушує публічний порядок, якщо він був спрямований на порушення конституційних прав і свобод людини і громадянина, знищення, пошкодження майна фізичної або юридичної особи, держави, Автономної Республіки Крим, територіальної громади, незаконне заволодіння ним. У ч. 3 цієї ж статті зазначено, що в разі недодер-

жання вимоги щодо відповідності правочину інтересам держави і суспільства, його моральним засадам такий правочин може бути визнаний недійсним. Якщо визнаний судом недійсний правочин було вчинено з метою, що завідомо суперечить інтересам держави і суспільства, то за наявності умислу в обох сторін – у разі виконання правочину обома сторонами – у дохід держави, за рішенням суду, стягується все одержане ними за угодою, а в разі виконання правочину однією стороною з іншої сторони за рішенням суду стягується в дохід держави все одержане нею і все належне з неї першій стороні на відшкодування одержаного. За наявності умислу лише в однієї зі сторін все одержане нею за правочином повинно бути повернуто іншій стороні, а одержане останньою або належне їй на відшкодування виконаного за рішенням суду стягується в дохід держави.

Якщо зміст терміна «публічний порядок» як критерію оцінки правочину розкритий у ч. 1 ст. 228 ЦК України, то зміст терміна «інтереси держави і суспільства» ані цивільне, ані господарське законодавство не визначає, що дає підстави тлумачити його надзвичайно широко.

Як зазначає І. Звягіна, публічним порядком є публічно-правові відносини, які мають імперативний характер і визначають основи суспільного ладу держави [2, с. 92].

Поняття «порушення публічного порядку» та «суперечливість інтересам держави і суспільства» можна розглядати як однопорядкові, але вміщені в різних нормативно-правових актах [3, с. 106].

Відповідно до ст. 49 нечинного вже Цивільного кодексу УРСР 1963 р., якщо угода укладена з метою, яка завідомо суперечить інтересам соціалістичної держави і суспільства, то за наявності умислу в обох сторін – у разі виконання угоди обома сторонами – у дохід держави стягується все одержане ними за угодою, а в разі виконання угоди однією стороною із другої сторони стягується в дохід держави все одержане нею і все належне з неї першій стороні на відшкодування одержаного. За наявності ж умислу лише в однієї зі сторін все одержане нею за угодою повинно бути повернуто другій стороні, а одержане останньою або належне їй на відшкодування виконаного стягується в дохід держави.

Як можна побачити із зазначеної норми, в її тексті відсутні конкретні умови визнання таких угод недійсними. Як зазначає О. Кот, на практиці в межах цивільного судочинства, а господарського і поготів, установити наявність указаних обставин за допомогою процесуальних інструментів, що були в розпорядженні суду, було майже неможливо. Проте вищі судові органи в узагальненнях практики розгляду спорів та рекомендаціях наголошували на тому, що для ухвалення рішення про визнання угоди недійсною на підставі ст. 49 Цивільного кодексу УРСР 1963 р. необхідно встановити, у чому конкретно полягала завідомо суперечна інтересам держави і суспільства мета укладення угоди, чи була угода виконана, а також встановити наявність вини у формі умислу хоча б однієї зі сторін [4, с. 96].

Для з'ясування поняття «інтереси держави та суспільства» показовим є рішення Конституційного Суду України від 8 квітня 1999 р. у справі за конституційним поданням Вищого арбітражного суду України та Генеральної Прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень ст. 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво Прокуратурою України інтересів держави та суспільства), де розкривається зміст поняття «інтереси держави». Суд зазначив: державні інтереси закріплюються як нормами Конституції України, так і нормами інших правових актів. Інтереси держави відрізняються від інтересів інших учасників суспільних відносин. В основі перших завжди є потреба у здійсненні загальнодержавних (політичних, економічних, соціальних та інших) дій, програм, спрямованих на захист суверені-

тету, територіальної цілісності, державного кордону України, гарантування її державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, охорону землі як національного багатства, захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання тощо [5].

Тому інтереси держави та суспільства порушуються в разі порушення нормативних актів, у яких вони закріплені. Безпосереднім об'єктом посягання з боку учасників незаконного правочину є публічно-правові акти за своєю природою [6, с. 186]. Одним із таких нормативно-правових актів є, наприклад, Закон України від 19 червня 2003 р. «Про основи національної безпеки України», який у ст. 7 визначає основні реальні та потенційні загрози національним інтересам і національній безпеці України у зовнішньо- та внутрішньополітичній, економічній, соціальної та гуманітарній, воєнній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній сферах, а також у сферах державної безпеки та безпеки державного кордону України. Так, основними загрозами національній безпеці України в економічній сфері є ослаблення системи державного регулювання й контролю у сфері економіки; нестабільність у правовому регулюванні відносин у сфері економіки, зокрема фіскальної політики держави; тінзація національної економіки тощо.

Оскільки державна політика національної безпеки базується на пріоритетності національних інтересів та загроз національній безпеці України, то будь-які правочини, спрямовані на порушення вищезазначеного Закону, необхідно визнавати недійсними з підстав порушення інтересів держави та суспільства.

В Україні дедалі частіше вчиняються правочини, що суперечать нормам кримінального й адміністративного законодавства. Не виключено, що злочини й адміністративні проступки можуть учинятися у формі правочинів. Наприклад, збут підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї (ст. 199 Кримінального кодексу (далі – КК) України); правочини, учинені внаслідок зайняття забороненими видами господарської діяльності (ст. 203 КК України); учинення правочинів, які порушують право державної власності на надра, ліси (ст. ст. 47, 49 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП)), використання грошових коштів, здобутих злочинним шляхом тощо.

Визначаючи зміст правочину, що суперечить основам правопорядку держави, М. Брагінський зауважував, що таку оцінку зазвичай має отримати правочин, який суперечить нормам Кримінального кодексу [6, с. 186]. Суперечність таких правочинів нормам адміністративного або кримінального законодавства зазначалася також іншими науковцями [7, с. 76].

Досліджуючи правочин, що суперечить інтересам держави та суспільства, особливу увагу варто звернути на злочини у сфері економіки, зокрема під час здійснення кредитно-грошових відносин, банківської діяльності, приватизації майна, стягнення податків тощо.

Правочини щодо предметів, вилучених із вільного обігу (наприклад, зброя, боєприпаси, наркотичні засоби тощо), нелегальний ввіз на територію України речей та предметів, зайняття підприємницькою діяльністю, на яку держава встановила монополію, фіктивне підприємництво, легалізація (відмивання) майна і коштів тощо не лише підривають основи економічних відносин у державі, а також є підґрунтям процвітання організованої злочинності і призводять до тінзації економіки. За допомогою вчинення правочинів, зокрема фіктивних, із грошовими коштами й іншим майном, одержаним злочинним шляхом, в економіку України вливаються «брудні» кошти, що підриває економічну безпеку держави.

Під правочини, що суперечать інтересам держави та суспільства, мають підпадати правочини, спрямовані на ухилення від сплати податків. Про суспільну небезпечність

правочинів, спрямованих на легалізацію набутих злочинним шляхом коштів та на ухилення від сплати податків, свідчить факт віднесення їх Вищим Господарським Судом України до правочинів, що суперечать інтересам держави і суспільства (ст. 49 Цивільного кодексу УРСР 1963 р.) [8].

На особливу увагу заслуговує діяльність фіктивних фірм, яка має характер налагодженої системи надання послуг із незаконної конвертації коштів, що надає можливість отримувати значні неконтрольовані прибутки. Як зазначає В. Лисенко, такі суб'єкти підприємництва мають широкий діапазон учинення протиправних дій (ухилення від сплати податків, розкрадання грошових коштів, шахрайство й ін.) [9, с. 13]. У зв'язку з випадками використання фіктивних фірм для відмивання коштів Вищий Господарський Суд України відносив правочини, укладені фіктивним суб'єктом господарювання, до таких, що суперечать інтересам держави і суспільства, і надавав можливість судам визнавати такі правочини недійсними за ст. 49 Цивільного кодексу УРСР 1963 р.

Інтереси держави та суспільства порушують також правочини, спрямовані на порушення права власності українського народу. Зокрема, відповідно до ст. 4 Кодексу України про надра від 27 липня 1994 р., надра є виключною власністю народу України і надаються тільки в користування. Правочини, які в прямій або прихованій формі порушують право власності народу України, визнаються судом недійсними. Право власності народу України поширюється також на природні ресурси (ст. 4 Закону України від 25 червня 1991 р. «Про охорону навколишнього природного середовища»), ліси (ст. 6 Лісового кодексу України від 21 січня 1994 р.), водні об'єкти (ст. 6 Водного кодексу України від 6 червня 1995 р.).

Суперечність правочинів інтересам держави та суспільства, спрямованих на відчуження вищезазначених об'єктів, полягає в порушенні особливої форми власності – права власності народу України. Відповідно до ст. 14 Конституції України, земля, її надра, атмосферне повітря, водні й інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності українського народу.

Визначаючи недійсність господарського договору з підстав суперечності інтересам держави та суспільства, В. Саленко до таких правочинів відносить договори, що вчиняються з умислом щодо порушення нормативно-правових актів, що регулюють господарські відносини та пов'язані із захистом економічної конкуренції, управлінням об'єктами державної власності, оподаткуванням тощо. До таких договорів варто відносити договори, що спрямовані на ухилення суб'єктами господарювання від сплати податків, незаконне відчуження або користування об'єктами права власності, обмеження конкуренції, зайняття забороненими видами господарської діяльності, а також інші договори [10, с. 192].

Орієнтовний перелік правочинів, що суперечать інтересам держави та суспільства, визначив Вищий Господарський Суд України у п. 3.6 постанови Пленуму від 29 травня 2013 р. № 11 «Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними». До таких господарських договорів Пленум відніс ті, що посягають на суспільні, економічні та соціальні основи держави і суспільства і спрямовані, зокрема, на: використання всупереч закону державної або комунальної власності; незаконне заволодіння, користування, розпорядження (зокрема, відчуження) об'єктами права власності українського народу – землею як основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, її надрами, іншими природними ресурсами (ст. ст. 14, 15 Конституції України); відчуження викраденого майна; виробництво і відчуження певних об'єктів,

вилучених або обмежених у цивільному обігу (відповідні види зброї, боєприпасів, наркотичних засобів, іншої продукції, що має властивості, небезпечні для життя та здоров'я громадян тощо); виготовлення і поширення літератури й іншої продукції, що пропагує війну, національну, расову чи релігійну ворожнечу; приховування від оподаткування доходів, інше ухилення від сплати податків; виготовлення чи збут підробних документів і цінних паперів; незаконне вивезення за кордон валютних коштів, матеріальних чи культурних цінностей; використання власного майна на шкоду інтересам суспільства, правам, свободі та гідності громадян [11].

Вищенаведене дає можливість зробити висновок, що «інтереси держави та суспільства» варто тлумачити в широкому розумінні. Оціночна конструкція «інтереси держави та суспільства» покликана виконувати універсальну заборонну функцію.

Правочин, який порушує інтереси держави та суспільства, має такі ознаки:

1) суперечність між метою, яку прагнуть досягти учасники правочину, та інтересами держави і суспільства;

2) ця суперечність зачіпає суттєві інтереси держави та суспільства;

3) учинений правочин суттєво порушує інтереси держави та суспільства.

Правочини, що порушують інтереси держави та суспільства, неможливо визначити вичерпним переліком у нормативно-правових актах. Під такий антисоціальний правочин мають підпадати правочини, які порушують публічні нормативно-правові акти: валютне, митне, податкове, антимонопольне й інше публічно-правове законодавство, в якому закріплені основи державного ладу, політичної системи, економічної безпеки держави.

Відповідно до ч. 3 ст. 228 ЦК України, для визнання правочину недійсним із підстав суперечності інтересам держави та суспільства, його моральним засадам, на відміну від правочину, що порушує публічний порядок (ч. 1 ст. 228 ЦК України), не вимагається умислу на настання протизаконного результату. Умисел сторін у разі виникнення правочину, що суперечить інтересам держави та суспільства, його моральним засадам, впливає лише на його наслідки, які мають конфіскаційний характер.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кучер В. Недійсні правочини та їх цивільно-правові наслідки : навчальний посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2014. 344 с.
2. Звягіна І. Застосування застереження про публічний порядок у сучасному міжнародному приватному праві. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія «Право»*. Випуск 48. Том 1. С. 90–93.
3. Карнаух Т. Оспорювані та нікчемні правочини суб'єктів господарювання: окремі аспекти законодавчого регулювання та правозастосування. *Наукові записки НаУКМА. Том 129 : Юридичні науки*. 2012. С. 104–109.
4. Кот О. Теоретичні та практичні проблеми визнання недійсними правочинів, які порушують публічний порядок. *Право України*. 2012. № 9. С. 95–101.
5. Рішення Конституційного Суду України від 8 квітня 1999 р. Справа № 1–1/99. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-99>.
6. Брагинский М., Витрянский В. Договорное право. Книга первая : Общие положения. Москва : Статут, 2001. 842 с.
7. Хейфец Ф. Недействительность сделок по российскому гражданскому праву. Москва : Юрайт-М, 2001. 164 с.
8. Вирішення господарських спорів. Застосування норм матеріального права в роз'ясненнях і листах Вищого Господарського Суду України / за заг. ред. Д. Притики. Київ : Юстиніан, 2002. 640 с.
9. Лысенко В. Фиктивные фирмы (криминалистический анализ). Киев : Парлам. изд-во, 2002. 112 с.
10. Саленко В. Щодо питання про поняття недійсного господарського договору, що суперечить інтересам держави та суспільства. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 3. С. 190–193.
11. Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними : постанова Пленуму Вищого Господарського Суду України від 29 травня 2013 р. № 11. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0011600-13/print1387798147064288>.

УДК 347.19

ОСОБЛИВОСТІ ЛІКВІДАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ЗА РІШЕННЯМ ЇЇ УЧАСНИКІВ

FEATURES OF LEGAL ENTITY LIQUIDATION BY THE PARTICIPANTS DECISION

Макаревич О.В., аспірант кафедри цивільного права і процесу
Національна академія внутрішніх справ

У статті розкрито основні теоретичні аспекти й особливості ліквідації юридичної особи за рішенням її учасників відповідно до чинного законодавства України. Розглянуто основні етапи добровільної ліквідації на прикладі найпоширенішої організаційно-правової форми юридичних осіб в Україні – товариства з обмеженою відповідальністю. Проаналізовано положення нового Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Визначені проблемні питання, які постають під час виконання ліквідаційною комісією обов'язку щодо стягнення дебіторської заборгованості, зокрема коли строк виконання зобов'язань дебіторів ще не настав, водночас у договорах відсутня пряма вказівка на те, що перехід кредитора в ліквідаційну процедуру є підставою для їх дострокового припинення.

Ключові слова: добровільна ліквідація, ліквідаційна комісія, ліквідатор, ліквідаційний баланс, інвентаризація, юридичні особи.

В статье раскрыты основные теоретические аспекты и особенности ликвидации юридического лица по решению ее участников в соответствии с действующим законодательством Украины. Рассмотрены основные этапы добровольной ликвидации на примере наиболее распространенной организационно-правовой формы юридических лиц в Украине – общества с ограниченной ответственностью. Проанализированы положения нового Закона Украины «Об обществах с ограниченной и дополнительной ответственностью». Определены проблемные вопросы, которые возникают при выполнении ликвидационной комиссией обязанности по взысканию дебиторской задолженности, в частности, когда срок исполнения обязательств дебиторов еще не наступил, при этом в договорах отсутствует прямое указание на то, что переход кредитора в ликвидационную процедуру является основанием для их досрочного прекращения.

Ключевые слова: добровольная ликвидация, ликвидационная комиссия, ликвидатор, ликвидационный баланс, инвентаризация, юридические лица.